

ВИЩИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

24.11.2011 № 01-06/1642/2011

**ПРО ДОПОВНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ВИЩОГО
ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ ВІД 15.03.2011
№ 01-06/249 «ПРО ПОСТАНОВИ ВЕРХОВНОГО СУДУ
УКРАЇНИ, ПРИЙНЯТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПЕРЕГЛЯДУ
СУДОВИХ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ»**

На доповнення до інформаційного листа Вищого господарського суду України від 15.03.2011 № 01-06/249 «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів» доводимо до відома правові позиції Верховного Суду України, викладені у постановках, прийнятих за результатами перегляду судових рішень господарських судів у порядку, передбаченому розділом XII-2 Господарського процесуального кодексу України.

1. У спорах щодо укладення, зміни, розірвання, визнання недійсними договорів:

- правила статті 220 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) не поширюються на правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, оскільки момент вчинення таких правочинів відповідно до статей 210, 640 ЦК України пов'язується з їх державною реєстрацією (постанова від 18.04.2011 № 2-17/604-2009);

- частину третьою статті 238 ЦК України встановлено заборону на укладення правочину, в якому один представник одночасно виступає від імені декількох контрагентів (постанова від 16.05.2011 № 19/87-10);

- закон пов'язує можливість розірвання договору за рішенням суду не безпосередньо з істотною зміною обставин, а з наявністю чотирьох умов, визначених частиною другою статті 652 ЦК України, за істотної зміни обставин (постанова від 23.05.2011 № 53/325-09);

- визначення договору як неукладеного може мати місце на стадії укладення договору в разі, якщо сторони не досягли згоди з усіх його істотних умов, а не за наслідками виконання договору сторонами (постанова від 25.06.2011 № 7/221-09);

- відповідно до статей 512, 513 ЦК України заміна кредитора у зобов'язанні

здійснюється, зокрема, у формі правочину шляхом укладання договору відступлення права вимоги, а договір застави за своєю правовою природою не є договором про відступлення права вимоги (постанова від 12.09.2011 № 11/384);

- договори застави майнових прав є способом забезпечення виконання зобов'язання, а не правочинами щодо розпорядження майновими правами за кредитним договором, згадані договори застави не передбачають заміни кредитора у зобов'язанні – на відміну від правочину відступлення права вимоги, а отже, зазначені договори застави майнових прав не суперечать вимогам кредитного договору та підстави для визнання їх недійсними відсутні (постанова від 12.09.2011 № 33/341);

- передбачене статтею 188 Господарського кодексу України (далі – ГК України) надсилання іншій стороні пропозицій про розірвання договору в разі виникнення такої необхідності є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує та може звернутися за захистом свого порушеного права шляхом подання позову до відповідача про розірвання договору (постанова від 19.09.2011 № 22/110);

- за відсутності у договорі фінансового лізингу погодженої сторонами формули розрахунку додаткової винагороди лізингодавець, здійснюючи розрахунок такої винагороди за формулою, не узгодженою з лізингоотримувачем, фактично змінює умови договору в односторонньому порядку, не дотримуючись при цьому передбаченого законодавством порядку внесення змін до договору (постанова від 12.09.2011 № 66/311-10);

- до правовідносин сторін, які виникли на підставі договору фінансового лізингу, укладеного юридичними особами, не можуть застосовуватися положення Закону

України «Про захист прав споживачів», оскільки цей Закон регулює відносини між споживачами товарів і продавцями товарів, якими можуть бути лише фізичні особи (постанова від 10.10.2011 № 6/278).

2. У спорах, що виникають з корпоративних правовідносин:

- заява учасника товариства з обмеженою відповідальністю про його вихід з товариства, подана у простій письмовій формі і не посвідчена нотаріально, є неналежно оформленою та не може бути підставою для прийняття загальними зборами рішення про виключення учасника з товариства, проведення відповідних виплат та внесення змін до установчих документів (постанова від 14.03.2011 № 12/198);

- у зв'язку з прямою вказівкою закону безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів є прийняття рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішень, а також те, що під час скликання і проведення зборів не було дотримано вимог закону та статуту товариства, що призвело до порушення прав та законних інтересів його учасників (постанова від 16.05.2011 № 11/192/10);

- у відносинах з третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження (постанова від 06.06.2011 № 4/105-10);

- рішення загальних зборів акціонерів про припинення (реорганізацію) акціонерного товариства шляхом його перетворення у товариство з обмеженою відповідальністю є незаконним, якщо його прийнято всупереч положенням Закону України «Про господарські товариства» і Порядку скасування реєстрації випусків акцій та анулювання свідоцтв про реєстрацію випусків акцій, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30.12.98 № 222 (постанова від 18.04.2011 № 11/43);

- учасники господарського товариства не вправі звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших учасників господарського товариства та самого товариства поза відносинами представництва, а також обґрунтовувати свої вимоги порушенням прав інших учасників товариства (постанова від 18.04.2011 № 8/219 пн-к).

3. У спорах, що виникають внаслідок порушення грошових зобов'язань:

- ототожнення правових підстав недійсності правочину з підставами звіль-

нення від відповідальності за порушення зобов'язань, що виникли з такого правочину, є помилковим (постанова від 28.03.2011 № 51/600; від 11.04.2011 № 11/81);

- висновок про те, що передбачені пунктами договору штрафні санкції (пеня та проценти за прострочену заборгованість за товарним кредитом) фактично відносяться до одного виду юридичної відповідальності та не можуть стягуватись одночасно, ґрунтується на неправильному застосуванні норм матеріального права (постанова від 30.05.2011 № 42/252);

- наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє правовідносин сторін договору, не звільняє останнього від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України (постанова від 04.07.2011 № 13/210/10; від 12.09.2011 № 6/433-42/183);

- положення чинного законодавства хоч і визначають національну валюту України як єдиний законний платіжний засіб на території України, однак не містять заборони на вираження у договорі грошових зобов'язань в іноземній валюті, визначення грошового еквівалента зобов'язання в іноземній валюті, а також на здійснення перерахунку грошового зобов'язання у випадку зміни Національним банком України курсу національної валюти України по відношенню до іноземної валюти (постанова від 04.07.2011 № 12/149);

- у разі, якщо спірні правовідносини сторін врегульовано вексельним законодавством, яким не передбачено стягнення інфляційних витрат та трьох процентів річних у разі прострочення виконання вексельного зобов'язання за рішенням суду, відсутні підстави для застосування до таких правовідносин частини другої статті 625 ЦК України (постанова від 03.10.2011 № 45/211).

4. У спорах у сфері надання послуг з електропостачання, водовідведення та газопостачання:

- рішення постачальника електричної енергії про донарахування споживачу вартості спожитої електроенергії є оперативно-господарською санкцією, у разі незгоди із застосуванням якої заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням (постанова від 04.04.2011 № 2-24/912-2010; від 16.05.2011 № 2-28/2397-2010);

- позов про стягнення вартості елек-

тричної енергії, спожитої без укладення договорів на її постачання (розрахованої на підставі Методики визначення обсягу та вартості електричної енергії, затвердженої постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 04.05.2006 № 562), не облікованої внаслідок порушення споживачами правил користування електричною енергією, може бути подано на підставі статей 1212 та 1213 ЦК України (постанова від 16.05.2011 № 15/147/10);

- у разі якщо статутом обслуговуючого кооперативу не передбачено надання своїм членам послуг з водопостачання та на його балансі не перебуває будь-яких житлових будівель, то такий кооператив не відноситься до складу осіб, з якими підприємства питного водопостачання відповідно до частини другої статті 19 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» безпосередньо повинні укладати договори про надання відповідних послуг (постанова від 03.10.2011 № 5002-29/5222-2010).

5. У спорах щодо набуття, збереження майна без достатньої правової підстави:

- сума податку на додану вартість, стягнута з особового рахунку позивача і перерахована відповідачем до державного бюджету України, є переплатою цього податку, а не безпідставно набутою сумою, яка може бути повернута позивачеві на підставі статті 1212 ЦК України (постанови від 16.05.2011 № 10/7; від 30.05.2011 № № 24/135(24/0245), 14/209(02-4/4-14);

- якщо проведені на виконання судового рішення прилюдні торги з реалізації належного позивачу майна визнано судом такими, що проведені з порушенням встановленого законом порядку, то відповідач не є добросовісним набувачем цього майна на прилюдних торгах, а тому до нього не можуть бути застосовані приписи частини другої статті 388 ЦК України (постанова від 03.10.2011 № 51/232).

6. У спорах, пов'язаних з приватизацією і орендою державного та комунального майна:

- гуртожитки, що на момент проведення приватизації не відносилися до об'єктів державного житлового фонду, які підлягали приватизації громадянами України чи передачі у комунальну власність відповідних рад, могли бути включені до вартості майна підприємств, які підлягали приватизації (постанови від 16.05.2011 № 22/143/09-8/137/10; від 20.06.2011 № 7/232-09; від 16.05.2011 № 8/25д/09; від 03.10.2011 № 10-11/148-09-4417);

- управління комунальної власності

виконавчого органу міської ради здійснює свої повноваження орендодавця майна комунальної власності територіальної громади тільки за наявності відповідного рішення міської ради і не наділене повноваженнями самостійно приймати рішення про передачу об'єктів комунальної власності в оренду (постанова від 10.10.2011 № 44/374).

7. У спорах у сфері земельних правовідносин:

- законодавча зміна граничного розміру орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності є підставою для перегляду розміру орендної плати, встановленої умовами договору (постанови від 23.05.2011 7/105-10(30/234-09); від 30.05.2011 № 17/299-10; від 04.07.2011 № 41/81пд);

- якщо позивач добровільно відмовився від права користування земельною ділянкою і фактичне користування нею та зведеною на ній будівлею здійснює її новий власник, а умовами договору передбачена можливість дострокового розірвання договору оренди за рішенням суду на вимогу однієї із сторін договору, наявні законні підстави для припинення земельних відносин сторін за договором оренди (постанова від 06.06.2011 № 11/227);

- звернення з позовом про визнання незаконною бездіяльності органу місцевого самоврядування щодо припинення права постійного користування земельною ділянкою відповідає визначенням статтею 16 ЦК України та статтею 20 ГК України способам захисту порушеного права у судовому порядку (постанови від 12.09.2011 № № 6/181/11, 6/182/12, 6/179/9).

8. У спорах, пов'язаних з регулюванням відносин власності:

- відмова органу реєстрації в оформленні права державної власності на об'єкт нерухомості та видачі свідоцтва суб'єкту господарювання у зв'язку з ненаданням ним необхідних документів для оформлення такого права не є оспорюванням права державної власності на об'єкт нерухомості (постанови від 20.06.2011 № 16/252; від 20.06.2011 № 16/257; від 20.06.2011 № 36/237; від 20.06.2011 № 40/427; від 20.06.2011 № 16/257; від 12.09.2011 № 6/315; від 10.10.2011 № № 11/191, 30/119; від 03.10.2011 № 9/217);

- дії товариства, направлені на створення штучних перешкод для виконання законних судових рішень, якими вже визнано право державної власності на спірне майно, а також зобов'язано особу передати майно законному власнику, не можна вважати об-

ставиною, що свідчила б про наявність у позивача підстав для звернення до суду з позовом згідно зі статтею 392 ЦК України (постанова від 04.04.2011 № 25/208-08);

- залізниця як суб'єкт управління державним майном вправі подати позов про визнання права власності на майно, що знаходиться у неї на праві повного господарського відання (постанова від 04.07.2011 № 2/32);

- до прийняття об'єкта новоствореного нерухомого майна до експлуатації та його державної реєстрації право власності на цей об'єкт не виникає; статтею 331 ЦК України не передбачена можливість визнання права власності на недобудоване нерухоме майно в судовому порядку (постанова від 19.09.2011 № 18/314).

9. У вирішенні питань, пов'язаних з дією закону у часі:

- дія нормативно-правового акта починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події чи факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. При цьому положення частини першої статті 58 Конституції України, згідно з яким закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, стосується лише людини і громадянина – фізичної особи (постанова від 20.06.2011 № 17/241).

10. У спорах щодо виконання господарських зобов'язань:

- необхідною умовою застосування такого засобу відповідальності, як стягнення збитків є наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення (постанова від 04.07.2011 № 51/250; від 20.06.2011 № 2/121-30/118; від 04.07.2011 № 42/78-10);

- положення частини шостої статті 232 ГК України щодо нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання в межах шести місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано, застосовується до відповідних правовідносин у разі, якщо інше не встановлено законом або договором (постанови від 18.04.2011 № № 30/190, 30/191);

- Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» не передбачено звернення стягнення на заставлене майно шляхом вчинення нотаріусом виконавчого напису; таке звернення може бути вчинено лише на підставі рішення суду (постанова від 17.10.2011 № 47/264-10);

- обов'язок гаранта сплатити кредиторові грошову суму відповідно до умов гарантії настає за умови порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, та направлення кредитором гаранту письмової вимоги разом із зазначеними в гарантії документами; за відсутності однієї із вказаних умов відповідальність гаранта не настає (постанова від 12.09.2011 № 8/351).

11. У спорах у сфері банківської діяльності:

- за відсутності визначення договором банківського рахунку розміру процентів за користування банком грошовими коштами клієнта та у разі неприйняття банком вкладів на вимогу банк зобов'язаний виплатити проценти в розмірі облікової ставки Національного банку України (постанови від 14.03.2011 № 2-23/969-2010; від 06.06.2011 № 2-23/970-2010);

- згідно з пунктом 2 частини третьої статті 85 Закону України "Про банки і банківську діяльність" протягом дії мораторію не нараховуються неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне невиконання зобов'язань перед кредиторами, у зв'язку з чим нарахування пені під час дії мораторію є безпідставним (постанова від 10.10.2011 № 24/45-33/277);

- у процедурі ліквідації банку зарахування однорідних зустрічних вимог є незаконним, оскільки це призвело б до порушення порядку погашення вимог кредиторів, встановленого Законом України «Про банки і банківську діяльність» (постанови Верховного Суду України від 03.10.2011 № 27/292-10; від 03.10.2011 № 27/291-10; від 10.10.2011 № 57/216-10; від 24.10.2011 № 16/041-10).

12. У спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням виконавчого провадження:

- для реалізації арештованого майна з прилюдних торгів письмове узгодження з податковим органом у виконавчому провадженні законодавством не передбачено (постанова від 14.03.2011 № 41/75).

13. У спорах, що виникають з конкурентних правовідносин:

- питання наявності чи відсутності в діях суб'єкта господарювання ознак зловживання монополієм (домінуючим) становищем необхідно з'ясовувати шляхом дослідження встановлених Антимонопольним комітетом України дій суб'єкта господарювання в системному зв'язку з вимогами статей 12, 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання

на ринку, затвердженій розпорядженням Антимонопольного комітету України від 05.03.2002 № 49-р (постанова від 11.04.2011 № 14/259-32/295).

14. У розгляді справ про банкрутство:

- без завершення розгляду вимог і скарг кредиторів, затвердження реєстру вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника згідно з приписами статті 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суд не має права винести ухвалу про перехід до іншої (загальної) судової процедури банкрутства боржника (постанова від 12.09.2011 № 7/353-09-4561);

- порушення справи про банкрутство боржника та пропущення кредитором строку заявлення вимог до нього у цій справі не позбавляє кредитора права вимоги до майнового поручителя боржника як солідарного боржника, а останнього не звільняє від виконання взятих на себе зобов'язань перед кредитором (постанова від 24.10.2011 № 10/1946);

- ухвала господарського суду про затвердження звіту ліквідатора і ліквідаційного балансу банкрута, ліквідацію банкрута і припинення провадження у справі не відповідає вимогам Закону України «Про відновлення платоспроможності боржни-

ка або визнання його банкрутом», оскільки згідно зі статтею 16 названого Закону рішення про затвердження звіту ліквідатора і ліквідаційного балансу вважається не прийнятим за відсутності більшості голосів кредиторів, зареєстрованих на зборах (постанова від 29.09.2011 № 16/209/09-26/89/10-12/263-10).

Відповідно до статті 111²⁸ Господарського процесуального кодексу України рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України; суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішеннями Верховного Суду України; невиконання судових рішень Верховного Суду України.

*Голова
Вищого господарського суду України
В. ТАТЬКОВ*

ВИЩИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

27.02.2012 № 01-06/224/2012

ПРО ДОПОВНЕННЯ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ ВІД 15.03.2011 № 01-06/249 «ПРО ПОСТАНОВИ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ, ПРИЙНЯТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ»

На доповнення до Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 15.03.2011 № 01-06/249 «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів» доводимо до відома правові позиції Верховного Суду України, викладені у постановках, прийнятих за результатами перегляду судових рішень господарських судів у порядку, передбаче-

ному розділом XII-2 Господарського процесуального кодексу України, у спорах:

1) щодо укладення, зміни, розірвання, визнання недійсними договорів:

- домовленість сторін про розірвання договору лізингу не виключає провадження між сторонами розрахунків за зобов'язаннями, що виникли до розірвання угоди, у тому числі застосування заходів майнової відповідальності за невиконан-